

УДК 327.001.73 (100)

КРИЗА СВІТОВОГО ПОРЯДКУ ЯК ПРИЧИНА ТА НАСЛІДОК ГЛОБАЛЬНОЇ СИСТЕМНОЇ КРИЗИ

Фесенко М. В.

Кандидат політичних наук, старший науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інституту всесвітньої історії НАН України».

Анотація. *Глобальна фінансово-економічна криза – не ізольоване явище, а частина численних криз, що переростають одна в іншу (світополітичної, економічної, екологічної, демографічної, безпеки, енергоносії тощо), розвиток яких було прискорено в результаті розпаду біполярної міжнародної системи і посилення глобалізаційних процесів. Очевидно, що керованість кризовим розвитком буде досягнута за умови набуття міжнародною системою нового балансу, відповідного характеру глобальних трансформацій. З цієї точки зору зміни в суспільному розвитку зробили проблему міжнародно-політичної консолідації необхідною умовою регулювання загальнолюдських відносин і політичною необхідністю за ради сталого розвитку усього людства.*

Доводиться необхідність у комплексному дослідженні складових глобальної кризи світового порядку і пошуку механізмів її подолання за рахунок консолідації учасників міжнародної системи; виробленні оптимальних управлінських стратегій здатних забезпечити консолідацію соціально-політичної системи сучасності; з'ясуванні основних чинників модернізації інституту держави-нації в умовах глобалізації; доведені доцільності вдосконалення процесу керованості глобальною системою міжнародних відносин.

Глобальна системна криза не є лише фінансовою («банківською») або економічною («іпотечною», «продовольчою», «енергетичною» тощо), а є, перш за все кризою колишнього світоустрою та світового порядку, і перш за все неоліберальної моделі глобалізації в тому вигляді, як вона сформувалася до кінця ХХ ст. До числа найбільш важливих рис цієї моделі відносяться домінуюча роль США як світового економічного, політичного і військового лідера, повне відділення в економіці фінансової сфери від виробничої та пов'язана з цим наявність величезної кількості нічим не забезпечених фінансових активів, поширення вищир інститутів ліберальної демократії безвідносно до того, чи існують для них необхідні умови і передумови тощо. Глобальна системна криза виявила проблематичність і, багато в чому, неспроможність цих складових колишньої неоліберальної парадигми. У той же час більшість держав виявилися не готовими до перегляду колишнього неоліберального курсу і в даний час не мають ефективної стратегії подолання кризи.

Ключові слова: *світоуправління, регулювання, глобальна системна криза, фінансово-економічна криза, ООН, інститути, міжнародний порядок, глобальне управління, США, консолідація.*

Постановка проблеми. *Сьогодні міжнародні відносини переживають чергову фазу трансформацій, ініційованою глобальною економічною кризою, яка є частиною глобальної системної кризи. Криза світоуправління в цьому сенсі є водночас і причиною і наслідком глобальної системної кризи. Причиною тому, що міжнародні інститути неспроможні управляти світовими процесами в достатньо ефективній мірі для забезпечення мінімізації кризових явищ. А наслідком тому, що всі елементи глобальної системної кризи взає-*

мопов'язані і підсилюють дію один одного, що ускладнює процес консолідації суб'єктів світ-системи для ефективного регулювання.

Мета статті – дослідити складові основи глобальної системної кризи та виявити закономірності її еволюції. Встановити головні причини посилення кризи світоуправління і довести закономірний зв'язок між нею та глобальною системною кризою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В рамках реалістичної традиції – теорії балансу сил і теорія гегемоністичної стабільності. В цілому реалістичний напрямок дослідження кризи регулювання міжнародною системою зазначається в працях К. Волтца, Р. Гілпіна, Дж. Гріко, Є. Карра, К. Кіндермана, Дж. Міршаймера, Р. Снайдера тощо. Інституціональний напрямок досліджень міжнародних відносин представлено дослідженнями Дж. Фрідрікса, Х. Булла, У. Бека і А. Гідденса. Також, для розуміння глобальної системної кризи та її складових, включаючи і кризу світоуправління, значний внесок зробили такі вчені, представники неолібералізму, в межах якого розглядаються: плюралізм – Х.Алкера, Р. Кеохейн, Дж. Най, Дж. Розенау і теорія світового суспільства – Н. Веллер, Т. Данн, Ф. Кратохвіл, С. Мендловіц, Дж. Раггі, Й. Фергюсон, Р. Фолк, Ф. Фукуяма.

Основні результати дослідження. Події останніх десятиліть свідчать про те, що світ-система входить в турбулентний стан. Наявність взаємопов'язаних численних криз сприяє подальшій невизначеності у розвитку світ-системи. Сьогодні, з упевненістю, стверджується про елементи світополітичної кризи, фінансово-економічної, екологічної, демографічної, кризи безпеки та енергоносіїв, що дає підстави говорити про одну глобальну системну кризу, яка загрожує сталому розвитку для усього людства. Прискоренню глобальної системної кризи протягом останніх десятиліть, в першу чергу, сприяли розпад біполярної міжнародної системи, інтенсифікація глобалізаційних процесів та відсутність консолідації суб'єктів світ-системи у подоланні глобальних викликів сучасності. В цьому зв'язку, очевидно, що керованість кризовим розвитком буде досягнута за умови набуття міжнародною системою нового балансу, відповідного характеру глобальних трансформацій. З цієї точки зору зміни в суспільному розвитку зробили проблему міжнародно-політичної консолідації необхідною умовою регулювання загальнолюдських відносин і політичною необхідністю заради сталого розвитку усього людства.

Вищезазначене свідчить про нагальну необхідність у комплексному дослідженні складових глобальної системної кризи і пошуку механізмів її подолання за рахунок консолідації учасників міжнародної системи; виробленні оптимальних управлінських стратегій здатних забезпечити консолідацію соціально-політичної системи сучасності; з'ясуванні основних чинників модернізації інституту держави-нації в умовах глобалізації; доведені доцільності вдосконалення процесу керованості глобальною системою міжнародних відносин.

За останнє десятиліття погляди на проблематику регулювання міжнародних відносин зазнали серйозних змін, що в основному було пов'язане з переглядом структури світополітичної системи на початку 90-х рр. ХХ ст. Потрясіння тієї пори привели до інтенсифікації дискусій навколо проблематики регулювання. Практика звернулася до теорії, до пошуку нових критеріїв тлумачення і оцінок подій, що відбуваються.

Однією з причиною глобальної системної кризи є криза управління світом або світоуправління. В рамках авторської концепції варто принагідно показати теоретичне осмислення кризи світоуправління, яка має на увазі нездатність світовим співтовариством регулювати кризові явища глобального рівня. В цілому під світоуправлінням розуміємо управління окремими міжнародними процесами з метою запобігання їх потенційних негативних наслідків для світової спільноти. Однак говорити про нього як про повною мірою

загальноприйнятому понятті немає підстав, почасти тому що триває інтенсивний процес вивчення практики регулювання і його окремих рис. Велика частина вчених вважає, що регулювання існує, однак розуміє його по-різному. Незважаючи на різноманітність наукових позицій осмислення проблематики світорегулювання триває досить інтенсивно.

Необхідно відзначити, що в науковому співтоваристві склалося дві традиції інтерпретації поняття «світоуправління» або «регулювання».

В рамках реалістичної традиції погляд на регулювання формувався під впливом двох концепцій – теорії балансу сил і теорія гегемоністичної стабільності. Перша теорія розглядала регулювання як постійний процес балансування інтересів і загроз протидіючих одна одній держав. Регулювання як пошук рівноваги між інтересами і погрозами історично здійснювалося за допомогою створення тимчасових союзів держав, чиєю метою була протидія якомусь суб'єкту, концентрація сили у якого загрожувала існуючій стабільності. У тому випадку, якщо концентрація сили у одного суб'єкта досягла рівня, що дозволяє йому самостійно вибирати ту чи іншу політику, не порівнюючи свої дії з іншими державами, наступав гегемоністичний порядок. Формування гегемоністичного порядку і властивого йому типу регулювання вивчається в рамках теорії гегемоністичної стабільності. Вона з'явилася в 1970-х рр. і її засновником став американський вчений Р. Гілпін [1; 2]. Основним положенням теорії є визнання того факту, що концентрація сили на світовій арені веде до стабільності міжнародних відносин, під якою розумівся стан рівноваги між відповідальністю гегемона за створення умов концентрації сили і згодою інших учасників міжнародних відносин на таку концентрацію. В основі даної теорії лежало емпіричне спостереження, що стабільність міжнародної системи досягається через домінування однієї держави. Мова в даному випадку йде про «*Rex Britannica*» або «*Rex Americana*». Таке однополярне бачення світу визначало відповідне ставлення до регулювання, яке розглядалося як механізм реалізації гегемоном своїх уявлень про міжнародний порядок [3].

Історично склалося, що і Великобританія, і США як країни-гегемони вибрали останню стратегію поведінки, проте причини і форма такого вибору варіювалися. У період після Другої світової війни держави-переможці обрали інституційну форму реалізації своїх силових можливостей, зв'язавши всі держави (включаючи переможених) різного роду «добровільними» зобов'язаннями і мережею так званих міжнародних інститутів. Однак біполярний порядок не дозволив втілити цю стратегію в життя.

Після розпаду біполярного міжнародного порядку популярними стали трактування регулювання в дусі необхідності універсалізації правил поведінки у відносинах між державами, дотримання яких зумовлювалося не страхом перед силовим примусом, а добровільним бажанням, заснованим на впевненості в справедливості «кодексу честі» (у вигляді Статуту ООН), який вони добровільно виробили в процесі своєї взаємодії. Традиція невдач створення міжнародних організацій, здатних здійснювати світоуправління (тобто виконувати роль світового уряду) – від Ліги Націй до ООН, дозволила дослідникам зробити висновок про те, що в облаштуванні та управлінні всіма сторонами своєї життєдіяльності суб'єктам міжнародних відносин «доводиться» спиратися на широкий спектр міжнародних інститутів [4].

Таким чином, домінуючою концепцією сьогодення є інституціональний напрямок досліджень міжнародних відносин, який приділяє увагу саме інституціоналізації міжнародних відносин. Поява величезної кількості інститутів, міжнародних організацій, неформальних клубів і вихід індивідів на рівень прийняття важливих глобальних рішень поставили задачу ефективного регулювання взаємодії «все більш різноманітних суб'єктів»

[5, с. 225] в умовах десуверенізації. Ідеологія інституціонального підходу формувалася під визначальним в середині 1980-х – початку 1990-х рр. впливом теорії режимів. Важливим у міркуваннях прихильників даної концепції (М. Леві, О. Янг, Р. Кохейн, Дж. Раггі, Е. Хаас) було визначення регулювання через призму режимів. Режими розглядалися як «набір правил і норм, що регулюють взаємодію суб'єктів» [6, с. 282], а регулювання – як інституалізований спосіб впливу на поведінку суб'єктів за допомогою створених ними ж режимів [6].

На основі інституціоналізму формується неоінституціоналізм. Він ввібрав розуміння інститутів як «набору правил, що визначають способи співіснування держав в умовах співпраці або конкуренції» [7 с. 163], проте став трактувати регулювання як сукупність формальних та неформальних інструментів і механізмів, організуючих і координуючих соціально-економічні відносини суб'єктів на різних рівнях [8, с. 24].

У 2001 р. було зроблено спробу теоретичного оформлення неоліберального бачення проблематики інституціоналізму. Йдеться про роботу Дж. Айкенбері «Після перемоги: інститути, стратегічна стриманість і перебудова порядку після великих воєн», яка представила варіант з'єднання достоїнств різних методологічних шкіл: реалізму, неолібералізму, теорії режимів. Айкенбері визнав, що «створення інститутів як механізмів політичного контролю визначається двома змінними: відмінностями в силовому потенціалі і типах правління» [9, с. 4]. Чим значніше відмінності у потенціалі, тим сильніше бажання держави-лідера закріпити «status quo» за допомогою інститутів, з одного боку, і тим виразніше прагнення інших держав обмежити поведінку гегемона рамками інститутів – з іншого [9]. Вчений також зазначав, що демократична природа інститутоутворюючих країн полегшує формування міжнародних інститутів, сприяє поглибленню співробітництва між державами і створює перешкоди на шляху реалізації альтернативних політичних ідей і утопій [9].

Виникає питання про те, якою мірою точним можна вважати прирахування інституціонального регулювання до його несилкових видів? З одного боку, сила і насильство не тільки присутні в понятті регулювання, а й невідривні від процесу його здійснення. Пов'язано це з тим, що визначальний спосіб регулювання ідентичності суб'єкта завжди має на увазі, що сила є інструментом управління і примусу. Тому значення сили не тільки не зменшилася, а зросла, хоча сама природа сили і характер її застосування змінилися. З іншого боку, інституціональне регулювання все ж відрізняється від регулювання, повністю заснованого на силі. Відмінність полягає в тому, що насильство в рамках інституційного регулювання використовується за загальною згодою, «легітимно», тобто у вигляді «м'якої» сили (soft power) [10], а в разі «регулювання силового» – зовсім не обов'язково так (акції США і Великобританії проти Іраку в 2003 р були прикладом останнього).

Парадокс полягає в тому, що регулювання має ґрунтуватися на силі, щоб змусити суб'єктів слідувати правилам, а також покарати тих, хто правила порушує. На практиці це означає, що міжнародні інститути, ООН зокрема, повинні володіти силою і бути здатними взяти на себе відповідальність за її застосування [11]. Про справді ефективне регулювання можна говорити тільки лише при легальному і всіма визнаному обмеженню державного суверенітету країн ООН таким чином, щоб вони делегували хоча б частину його (військово-політичний вимір) міжнародним інститутам.

Питання про суверенітет має принципове значення в концепції регулювання, так як суб'єкти міжнародної взаємодії, які беруть участь у створенні та реалізації правил поведінки на глобальному рівні, запозичують частину суверенітету у державних акторів [12, с. 68]. Дж. Розенау відзначає, що зростаюча необхідність і важливість правил, норм, уста-

новок поведінки суб'єктів на глобальному рівні підводить дослідників до висновку про те, що принцип суверенітету все менше відповідає потребам сучасності [13; 14]. Недержавні суб'єкти міжнародних відносин шукають можливість поряд з державами повноправно брати участь в регулюванні. В умовах збільшення числа та активності недержавних акторів регулювання у ряді випадків здійснюється не «вертикально» (відповідно ієрархією потенціалів держав), а «горизонтально», крім ієрархії або їй всупереч. Подібним чином в регулюванні міжнародних процесів беруть участь транснаціональні мережі. Наявність або відсутність державного суверенітету для такого типу суб'єктів не грає визначальної ролі з точки зору їх участі в міжнародній взаємодії, що дозволяє всім суб'єктам так чи інакше брати участь у регулюванні [15, с. 408].

Спроба дослідження сукупності таких суб'єктів, як і системи, в якій вони співіснують, була зроблена в рамках концепції всесвітнього громадянського суспільства, що істотно вплинуло на ідейну складову інституціоналізму. Перенесення громадських понять соціально-громадянського рівня в область міжнародних відносин дозволило дослідникам розвести поняття «управління» і «регулювання». Управління стало трактуватися як інструмент локального або національного рівня, а регулювання – міжнародного чи глобального.

На думку Дж. Фрідрікса, тільки глобальне громадянське суспільство може здійснювати регулювання. Держава бере участь в управлінні, а громадянське суспільство – в регулюванні. Регулювання є не що інше, як властивість соціальної системи, спрямоване на упорядкування взаємодії в неієрархізованому середовищі соціальних, політичних та економічних агентів. В цьому сенсі регулювання, це те, що бере свій початок після того, як всі рішення прийняті, цілі поставлені і зроблено вибір [16, с. 368]. Суб'єктом регулювання виступає не тільки і навіть не стільки держава, а певна сукупність всіх акторів світової політики або, відповідно до теорії Х. Булла [17], а також міркуваннями У. Бека [18] і А. Гідденса [19], глобальне громадянське суспільство в усьому його розмаїтті, ґрунтується на взаємодії різного роду інститутів та акторів.

Враховуючи вищесказане необхідно зазначити, що в другій декаді ХХІ ст. почався новий цикл обговорень, пов'язаний з кризою «неолібералізму» і часткової «деінституціоналізації» міжнародних відносин. Дослідження проблематики регулювання стало зміщуватись в область аналізу ідей «американської імперії».

На сучасному етапі розвитку цивілізації як ніколи гостро постали питання, без вирішення яких неможливий подальший поступальний рух людства по шляху економічного прогресу. Незважаючи на те, що економіка є лише частиною загальнолюдської діяльності, від її розвитку в ХХІ ст. в більшій мірі залежать проблеми безпеки та збереження миру, природне середовище та середовище людини, а також моральні, релігійні та філософські цінності.

Сьогодні доводиться констатувати, що економічна криза є лише поверхневою ознакою іншого набагато масштабнішого процесу, природа якого лежить далеко за межами чийсь фінансових та політичних інтересів. Відносно цього процесу з вуст особливо обізнаних політиків, економістів та громадських діячів вже кілька разів звучало визначення глобальна системна криза.

Тим не менш, з іншої позиції також констатуємо, що одним із основних елементів глобальної системної кризи є глобальна фінансово-економічна криза. Вона складна і багатогранна, тому що не просто фінансова («банківська») або економічна («іпотечна», «продовольча», «енергетична» тощо) криза. Це криза колишнього світоустрою, колишнього світового порядку, і перш за все – неоліберальної моделі глобалізації в тому вигляді, як вона сформувалася до кінця ХХ ст. До числа найбільш важливих рис цієї моделі від-

носяться домінуюча роль США як світового економічного, політичного і військового лідера, повне відділення в економіці фінансової сфери від виробничої та пов'язана з цим наявність величезної кількості нічим не забезпечених фінансових активів, поширення вищих інститутів ліберальної демократії безвідносно до того, чи існують для них необхідні умови і передумови тощо. Глобальна криза виявила проблематичність і, багато в чому, неспроможність цих складових колишньої неоліберальної парадигми. У той же час більшість держав виявилися не готовими до перегляду колишнього неоліберального курсу і в даний час не мають ефективної стратегії подолання кризи.

В контексті глобальної системної кризи особливий інтерес представляє промова Зб. Бжезинського, від 4 червня 2009 р., що займає зараз пост глави комітету з міжнародних відносин в конгресі США і грає роль радника Барака Обама. Він переконаний, що «ця криза не закінчиться ні в серпні, ні у вересні, ні в жовтні, ні в листопаді, ні в 2010-му році, ні в 2012-му, ні в 2015-му ... ця криза не закінчиться ніколи, до тих пір, поки ми не досягнемо своїх цілей. Наші цілі вам добре відомі. Єдиний світовий уряд – ось, що нам потрібно. І він буде сформований подобається вам ця ідея, чи ні. Ви самі нас про це попросите. Бо далі буде тільки гірше і гірше, гірше й гірше. Скоро ви зрозумієте, що так звана криза ще навіть не починалася. Це не криза, дорогі мої, – це керований хаос. І далеко не багато хто з вас, побачать, чим він закінчиться... Суспільство ще занадто далеко від того, щоб не тільки прийняти ідею єдиного світового уряду, а й побачити в новому світовому порядку свій єдиний порятунок. Тому спочатку ми повинні привести суспільство в необхідний для цього стан. Для цього потрібно набагато більше, ніж економічний параліч – потрібні війни, голод та епідемії по всьому світу» [20].

Отже, все вищезазначене дозволяє констатувати, що в основі, як глобальної фінансово-економічної кризи, так й глобальної системної кризи закладено «кризу світоуправління». В цьому зв'язку необхідно зазначити, що організаційно-політична інфраструктура світового співтовариства формується з кінця XV ст. У її центрі – управлінська діяльність держав-лідерів, інноваційних націй, які в умовах міжнародної конкуренції, проходячи відбір у великих військових конфліктах, створюють і розвивають основи сучасної світ-системи: технологічну (від каравел до систем глобального позиціонування), фінансову (від нідерландських банків до електронних бірж), інформаційну (від меркаторовських карт до геоінформаційних систем) та політичну (від договорів у Вестфалії до Об'єднаних Націй, ЄС і НАТО). З кінця XIX ст., з появою й інтенсивним розвитком миттєвої комунікації, названі підсистеми якісно ускладнюються, проте організаційно-управлінська інфраструктура залишається принципово незмінною. За цих умов система конкуренції провідних держав і жорсткого відбору лідера в першій половині XX ст. набуває форми світових воєн [21].

Жорсткий конкурентний відбір успішно пройшли США, яким вдалося стати лідером у здійсненні інноваційного прориву (перше післявоєнне покоління людства, за оцінками О. Тоффлера, створило більшу кількість продуктивних нововведень, ніж всі попередні покоління разом узяті), відіграти визначальну роль в інформаційній революції, сконструювати глобальну економічну та фінансову систему. До кінця 60-х - початку 70-х рр. XX ст. світ-система зіштовхнулася з низкою проблем, які формують порядок денний майбутнього циклу інновацій і не знаходять рішення з боку США: енергетична й екологічна проблеми, кластер проблем управління транснаціональною економічною активністю і фінансовими потоками, збільшення глобальної нерівності і політичне насильство тощо [22].

Упродовж минулого століття народилися три світоуправлінських проекти, в яких ініціативи США були визначальними, але роль у здійсненні суперечливою: Ліга Націй, ООН

і Новий світовий порядок (перша постбіполярна світоуправлінська ініціатива Дж. Буша-ст.). В останніх двох випадках існувала принципова можливість якісної зміни організаційно-управлінської інфраструктури світ-системи, створення умов регулювання глобалізаційних процесів на багатосторонній основі, однак перемогла конкурентно-конфронтаційна світоуправлінська логіка. Ставка була зроблена на проект транснаціонального лібералізму, що передбачає розповсюдження нерегульованої моделі глобалізації на основі політичної інфраструктури «демократичного світу» і «розширення простору свободи» [22].

Останнім концептам було надано особливого значення: відповідні силові стратегії були реалізовані в 2000-2008 рр. неоконсервативною адміністрацією Дж. Буша-мол. У результаті до середини першої декади XXI ст. рівень витрат на озброєння знову наблизився до показників кінця 1980-х рр., США виявилися втягнутими у витратні військові операції. При цьому світова фінансово-економічна система зберігала тісну залежність від США, що багато в чому і стало фінансово-економічним підґрунтям сьогоденного критичного становища. Сучасна криза пов'язана із протиріччями декількох різноспрямованих політичних мегатрендів: інтеграція і керованість виступають проти поляризації і лібералізації.

Об'єктивна необхідність створення багатовимірних структур глобального управління протистоїть практиці побудови альтернативних коаліцій у світовій політиці за аналогією із союзами, що почали Першу світову війну. Найближчі десятиліття, ймовірно, стануть періодом конструювання коаліцій, можливі форми яких – від широких інтеграційних об'єднань-форумів (з недержавною участю) до класичних силових блоків. Можливості цих структур будуть, безсумнівно, оцінюватися з точки зору економічного потенціалу держав та інших утворень, які в них увійдуть. Головною проблемою майбутнього періоду трансформації міжнародної системи стане пошук оптимальних моделей глобальної організації або декількох метарегіональних організацій, які в подальшому зможуть створити якісно нову організаційно-управлінську інфраструктуру міжнародної системи. Основні можливі формати-сценарії – реформована ООН, розширений ЄС, інші метарегіональні інтегруми, Ліга демократій тощо.

З середини 90-х рр. XX ст. в міжнародних відносинах утвердилася плюралістична однопольярність. Тон стали задавати США і приєдналися до них «старі» члени великої сімки – країни Західної Європи, Японія та Канада. Уміло взаємодіючи з ООН і використовуючи «карту» НАТО, ця група країн виробила в проміжку між Дейтоновськими угодами (грудень 1995) і операцією в Косово (травень 1999) свого роду безкровний переворот в міжнародних відносинах. Поруч із старою системою світоуправління (навколо ООН) була збудована нова вертикаль для прийняття та виконання рішень (G 7 – НАТО). За неповні десять років паралельний неформальний механізм міжнародного регулювання устоявся настільки, що його ефективність виявилася вищою, ніж у офіційного, оонівського. Незважаючи на нарікання Пекіна і його заклики до будівництва багатопольярного світу співтовариство країн і народів стало ще ієрархічнішим. На вершині піраміди утвердились США та їх найближчі союзники; вони стали енергійно проектувати своє лідерство на різні куточки планети і при необхідності без особливих церемоній використовувати силу [23].

Колишній світовий порядок базувався не на ООН, а на протиборстві і співіснуванні двох світових систем. ООН грала роль політико-правового обрамлення зразкового військово-політичного балансу сил між СРСР і США (разом з їх союзниками), а зовсім не була стрижнем світоуправління. Всередині радянської та американської «зон впливу» діяли свої правила (війна у В'єтнамі, введення військ до Чехословаччини, американські операції в Панамі і Гренаді, війна в Афганістані) [24]. Крах світової системи соціалізму

позбавив колишній світоустрій, у тому числі й інститути ООН, його вихідної логічної основи. Війни в Іраку, Югославії та Чечні лише оголили, загострили невідповідність колишніх принципів діяльності ООН сучасній ситуації [25].

Дуже гостро криза світоуправління проявляється у країнах, де національна спільність не склалася, а державні інститути слабкі або дисфункціональні. До теперішнього часу оптимізм постколоніального «національного будівництва» зник практично безслідно внаслідок неграмотного управління, неприборканої корупції, бідності, хвороб, екологічних катастроф, насильства. У цих держав немає принаймні трьох з чотирьох елементів національного суверенітету: ефективного контролю над територією, здатності контролювати кордони і виключення зовнішніх акторів із внутрішніх конфігурацій влади. Залишається тільки міжнародний юридичний суверенітет, який у багатьох випадках служить основним джерелом життєздатності, дозволяючи здійснювати урядові позики, отримувати донорську допомогу і податки від іноземних компаній у разі їх діяльності в країні.

Очевидно, криза прискорить трансформацію світової системи організації влади і змусить світову спільноту відмовитися від повсюдної підтримки квазідержав при одночасному пошуку нових несuverенних форм їх організації (протекторати під міжнародним управлінням, членство в різних партнерствах, територіальна реорганізація та ін.). Ці форми відпрацьовуються, наприклад, на пост-югославському просторі.

Часто зростаючу нестабільність пояснюють специфікою нинішнього гегемона – США, який виявляється або відносно слабким для управління міжнародними процесами, або відносно сильним, схильним до порушення правил гри, включаючи принцип національного суверенітету. Тенденція до довільного застосування сили міцніє, і це стосується не тільки США, але і невеликих держав, ресурсом яких стають швидка реакція на зміни на світовій арені і гра на зовнішньополітичній кон'юктурі [26].

Криза світового порядку також викликана об'єктивно існуючою непрацездатністю колишньої «однополярної» моделі світоустрою. Навіть така могутня держава, як США, не в змозі самотужки вирішувати численні політичні, економічні, соціальні та культурні проблеми сучасного світу, що постійно ускладнюються. При цьому спроби Сполучених Штатів управляти світом поодиночці, ігноруючи інтереси інших держав і цілих цивілізацій, призвели до їх фінансового та економічного перенапруження, яке і стало одним з важливих факторів глобальної кризи.

У зв'язку з цим можна прогнозувати, що наслідки кризи будуть досить масштабними та довгостроковими. Згідно моделі еволюційних циклів (довгих хвиль) міжнародної політичної та економічної системи, вихід зі смуги кризових потрясінь швидше за все відбудеться не раніше 2017-2020 рр. У розвинених країнах в найближчі роки можливі гострі соціальні та політичні зіткнення, які, з одного боку, будуть стимулювати проведення важливих економічних і політичних реформ, а з іншого боку, провокувати політичні і військові конфлікти за участю США і країн Європейського Союзу. Істотно зросте політична та економічна роль Китаю, Японії, Індії, в той час як роль США, мабуть, трохи зменшиться [22].

Найбільш складним і суперечливим в умовах глобальної кризи є положення цілого ряду країн Африки, Латинської Америки, а також країн СНД, які не встигли зміцнити свою державність і створити ефективну та конкурентну політичну систему. Положення України, яка знаходиться між Заходом і Сходом і переживає критичний етап політичної, економічної і соціальної модернізації, також є досить складним. У перспективі вельми серйозними будуть соціальні та політичні наслідки нової (другої) хвилі глобальної кризи, яка може вибухнути приблизно в 2013-2014 рр.. Саме в цей період можливі нові великі потрясіння, пов'язані з кризою фінансової системи США і зі зміною колишнього світового

порядку. У цей період почнуться глобальні геополітичні та гео економічні зміни, які неминуче торкнуться і України. Разом з тим саме ці потрясіння зможуть, нарешті, відкрити можливості для справді глибокої перебудови світового порядку, для формування «багатополюсного» світу, для впровадження і поширення принципово нових, «проривних» технологій (біотехнологій, нанотехнологій, нових екологічно чистіших джерел енергії та ін.). Крім того, почнуться процеси вироблення нової моделі ліберальної демократії, що враховуватиме умови глобального світу XXI ст., його поліцентричний і поліцивілізаційний характер.

Отже, нова логіка влади та владних відносин веде до трансформації основоположних референцій соціально-політичних універсалий, таких як простір і час, держава, нація, суверенітет. Ситуація кризи легітимності держави тягне за собою феномен фрактуалізації соціуму в світовому масштабі, зміцнюючи інші по відношенню до національності і громадянства типи ідентифікації та консолідації населення, які проявляються в сильнішому акцентуванні розмаїття культур і якості життя, і необхідності переосмислення сучасних політичних референцій виходячи з визначення цивілізаційного статусу для різних співтовариств в глобальному соціально-політичному просторі.

У першому десятилітті XXI ст. глобалізація зробила світ взаємозалежним, особливо економічно. Розпочата в США економічна криза, перетворившись на глобальну, істотно порушила геополітичний баланс. Автор вважає, що шляхом розвитку стратегічного союзу США, Китаю і Росії цей геополітичний баланс може бути не тільки відновлений, але і здатний стати «дорожньою картою» виходу з глобальної кризи та створення основи для багатополярного світового порядку. Провідні аналітики, потужні дослідницькі центри, національні структури моніторингу зосередили свою увагу на економічних наслідках кризи. Політичні системи (*body politics*) виявилися до нього не підготовленими. Вони змушені пропонувати економічні рецепти для його «лікування», намагаються створити у громадян відчуття тимчасовості, перехідності цього серйозного занепаду світогосподарчої глобальної системи. Однак, поки жодна країна світу ефективних рецептів елімінації кризових явищ не запропонували. Характерно, що у всіх без винятку країнах світу економічні сценарії виходу з кризи здійснюються за рахунок різного роду бюджетної та державної економії, яка найважчим чином лягає на плечі народних мас: тут і підвищення податків, і скорочення заробітних плат і пенсій і, найголовніше, все нові й нові масові звільнення і збільшення числа безробіття. Цієї «хвороби» не уникла жодна країна світу, охоплена кризою. А громадяни охоплених кризою країн переконуються, що стратегія «*more of the same*», тобто лікування нових суспільних проблем старими методами, не ефективна [27].

На тлі триваючих економічних негараздів і труднощів, які, схоже, триватимуть ще не одне десятиліття, настав час більш уважно розглянути еволюцію геополітичної структури світу, систему взаємовідносин держав, регіональне та національне співробітництво. Значною мірою хід кризи, час її настання було зумовлено рядом найважливіших геополітичних кроків, зроблених країнами Атлантичного співтовариства, які прагнули в нових умовах зберегти свою лідируючу роль в геополітичному світоуправлінні. Безумовно, першість тут належить Сполученим Штатам, які як і раніше вірні своїй ідеї Світового лідерства і готові досягти його будь-якими шляхами, включаючи і насильство над іншими, більш слабкішими державами [17].

Таким чином, в основі глобальної фінансово-економічної кризи закладено «кризу світоуправління». Тому, необхідно розпочати процес вироблення нової моделі світоуправління, що враховуватиме умови глобального світу XXI ст., його поліцентричний і поліцивілізаційний характер. Сучасна глобальна криза являє собою не випадкове, а зако-

номірне явище, пов'язане з довгостроковими тенденціями світового політичного та економічного розвитку. Нинішня криза має свої особливості та відмінні риси, що пов'язані з процесами глобалізації, регіональної політичної та економічної інтеграції, глобальної міграції тощо. Багато в чому породжена цими специфічними процесами, вона є важливим рубежем у світовому розвитку.

Отже, нова логіка влади та владних відносин веде до трансформації основоположних референцій соціально-політичних універсалий, таких як простір і час, держава, нація, суверенітет. Ситуація кризи легітимності держави тягне за собою феномен фрактуалізації соціуму в світовому масштабі, зміцнюючи інші по відношенню до національності і громадянства типи ідентифікації та консолідації населення, які проявляються в сильнішому акцентуванні розмаїття культур і якості життя, і необхідності переосмислення сучасних політичних референцій виходячи з визначення цивілізаційного статусу для різних співтовариств в глобальному соціально-політичному просторі [22].

Глобальні проблеми людства стали, поряд з глобальною фінансово-економічною кризою і кризою світоуправління, яка пов'язана з неможливістю міжнародних організацій та інститутів вирішити кризові явища глобального характеру, починаючи від проблем війни і миру – кризи дипломатії, закінчуючи забезпеченням економічної рівноваги в світі, що в сукупності є головними причинами появи та загострення глобальної системної кризи. В сучасних умовах до глобальних проблем належать: проблема Північ-Південь; проблема бідності; продовольча проблема; енергетична проблема; проблема екології і сталого розвитку; демографічна проблема; проблема розвитку людського потенціалу; проблема забезпечення людської безпеки; проблема освоєння Світового океану тощо.

Поняття «глобальні проблеми сучасності» отримало широке розповсюдження наприкінці 60-х початку 70-х рр. ХХ ст., і зайняло передове місце у науковому і політичному дискурсі. Етимологічний термін «глобальний» походить від лат. «globus» – земна куля. Звідси й проблеми, які торкаються інтересів і людства в цілому, та кожної окремої людини у різноманітних точках планети, ті, які носять загальнолюдський характер, прийнято називати глобальними. Вони суттєво впливають на розвиток окремих країн і регіонів, виявляючись потужним об'єктивним фактором світового економічного і соціального розвитку. Їх рішення припускає об'єднання зусиль абсолютної більшості держав і організацій на міжнародному рівні, в той час як їх невирішеність загрожує катастрофічними наслідками для майбутнього всього людства.

Усі глобальні проблеми найтіснішим способом переплетені між собою. Наприклад, гострота продовольчої проблеми поглиблюється випереджаючим зростанням народонаселення порівняно із зростанням сільськогосподарського виробництва в багатьох країнах, що розвиваються. Для вирішення продовольчої проблеми необхідно використовувати ресурсний потенціал промислово розвинених країн або міжнародних організацій, які розробляють та здійснюють спеціальні програми допомоги. Слід також враховувати, що на планетарному рівні їх розклад по актуальності та пріоритетам вирішення – один, а у віддалених країнах або регіонах – другий, тому що там діє велика кількість додаткових факторів і конкретних обставин, які характерні тільки для них. До такої думки схиляються більшість вчених і фахівців, що підтверджується і рішеннями найбільших міжнародних екологічних форумів, які відбулися в Ріо-де-Жанейро у 1992 році та в Йоханесбурзі у 2002 р. Там світове товариство критично оцінило перспективи розширення техногенної цивілізації та висловилося за інші орієнтири суспільного розвитку, завдяки яким підтримувався б стійкий баланс у співвідношеннях суспільства з природою, у тому числі й в масштабі всієї планети.

Відміченні настрої оформились у «концепцію стійкого розвитку», яка сьогодні є предметом активного обговорення та аналізу насамперед з точки зору того, що необхідно здій-

снити у найближчій та віддаленій перспективі, щоб забезпечити стійкий розвиток всіх сфер суспільного життя. Визначені надії у цьому напрямку пов'язуються з розвитком найновіших технологій, які засновані на широкому запровадженні у виробництво і різні сфери суспільного життя комп'ютерної техніки. Найновітніші технології, інформаційна революція багаторазово збільшували і можливості людей контролювати зміни, які відбувалися у навколишньому середовищі, суспільному та політичному житті.

Відтак, сталий розвиток залежить від консолідації світового співтовариства і конструктивного співробітництва між її суб'єктами. Для того, щоб соціально-економічна діяльність людей не вступала у суперечки з природою, необхідне розширення та поглиблення наукових знань про сучасні світові процеси, а також більш глибоке усвідомлення на цій підставі людьми своєї відповідальності за те, що відбувається. Тим паче найважливіше, що сучасне електронне обладнання набагато збільшує здібність людини передбачати як конкретні результати, так і можливі наслідки її діяльності. Тому, поряд зі зростанням ролі вченого в керуванні суспільними та виробничими процесами особливу актуальність набуває й питання про безпрецедентне збільшення його відповідальності за рішення і рекомендації за технічними проектами, які пов'язані з їх можливими екологічними, медичними та іншими негативними наслідками як для людства, так і для навколишнього середовища. Тільки той прогрес і зміни, які відповідають людським інтересам і знаходяться в межах його здібностей до адаптації, мають право на існування й повинні заохочуватися.

Таким чином, в основі глобальної системної кризи закладено «кризу світоуправління». Тому, необхідно розпочати процес вироблення нової моделі світоуправління, що враховуватиме умови глобального світу XXI ст., його поліцентричний і поліцивілізаційний характер. Сучасна глобальна криза являє собою закономірне явище, що пов'язане з довгостроковими тенденціями світового політичного та економічного розвитку. Нинішня криза має свої особливості та відмінні риси, що пов'язані з процесами глобалізації, регіональної політичної та економічної інтеграції, глобальної міграції тощо. Багато в чому породжена цими специфічними процесами, вона є важливим рубежем у світовому розвитку.

Список використаної літератури

1. Gilpin R. War and Change in International Politics / Robert G. Gilpin – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – 272 p.
2. Gilpin R. The Richness of the Tradition of Political Realism / Robert G. Gilpin // International Organisations. – 1984. – № 2 (38). – P. 288-304.
3. Темников Д. Проблемы мирового регулирования в современной зарубежной политологии [Електроний ресурс] / Денис Темников // Международные процессы. – Том 11, № 3-4 (34-35). – Сентябрь-декабрь 2013. – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/five/007.htm#note13>.
4. Keohane Robert. International Institutions : Two Approaches / Robert Keohane // International Studies Quarterly. – 1988. – December. – Vol. 32. – №. 4. – P. 379-396.
5. Грум Дж. Растущее многообразие международных акторов / Дж. Грум // Международные отношения: социологические подходы. – М., 1998. – С. 222-239.
6. Young O. Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society / O. Young // International Organization. – 1991. – Vol. 45. № 3. – P. 281-308.
7. Mearsheimer J. Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics // International Institutions and State Power : Essays in International Relations Theory / R. Keohane (ed.). Boulder, 1989. – P. 158-173.

8. Rosenau J. The Study of World Politics. Volume 1: theoretical and methodological challenges / J. Rosenau. – London – New York : Routledge, 2006. – 301 p.
9. Ikenberry G. After Victory. Institutions, Strategic Restrain, and Rebuilding of Order After Major Wars. – Princeton, 2001. – 320 p.
10. Nye J. Soft Power : The Means to Success in World Politics / J. Nye. – New York: Public Affairs, 2004. – 208 p.
11. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН № А/55/2 от 8 сентября 2000 года [Электронный ресурс] / Официальный сайт ООН. – Режим доступа: www.un.org.
12. Warner P. Governance in Global Civil Society // Global Governance / O. Young (ed.). – Cambridge : MIT Press, 1997. – P. 65-84.
13. Rosenau J. N. Turbulence in World Politics. A Theory of Change and Continuity / J. N. Rosenau. – Princeton : Princeton. Uni. Press, 1990. – 490 p.
14. Ohmae K. The End of the Nation State : The Rise of Regional Economics / Kenichi Ohmae. – New York: Free Press, 1995. – 214 p.
15. Slaughter A.M. The Real New World Order / A.M. Slaughter // Foreign Affairs. September/October 1997. – P. 183-197.
16. Finkelstein L. What is Global Governance? / L. Finkelstein // Global Governance. – 1995. – Vol. 1. – P. 367-372.
17. Bull H. Society and Anarchy in International Relations / H. Bull // Diplomatic Investigations / Ed. by H. Butterfield, M. Wight. – London : George Allen and Unwin, 1966. – P. 35-60.
18. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / Пер. с нем. А. Григорьева, В. Седелника; Общ. ред. и послесл. А. Филиппова – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
19. Giddens A. A Runaway World: How Globalization is Reshaping our Lives / Anthony Giddens. – New York : Routledge. – 128 p.
20. Лобанов Н. Глобальный экономический кризис? Нет – глобальный системный кризис! [Электронный ресурс] / Николай Лобанов Сайт Н. Лобанова. – 20. 04. 2010. – Режим доступа: <http://niklobanov.com/?p=1041>.
21. Тынянова О. Н. Национальный суверенитет и государственные границы в эпоху глобализации [Электронный ресурс] / О. Н. Тынянова // Век глобализации. – Выпуск № 1 (5)/2010. – Режим доступа: <http://www.socionauki.ru/journal/articles/127590/>.
22. Пантин В. И. Кризис как рубеж мирового развития [Электронный ресурс] / В. И. Пантин // Журнал «Полис», «Политические исследования». – Материалы круглого стола. «Господин кризис, как вас теперь называть?» – Март 2009. – Режим доступа до журнала: <http://www.politstudies.ru/fulltext/2009/3/2.htm>.
23. Чихарев И. А. Кризис мироуправления / И. А. Чихарев [Электронный ресурс] // Журнал «Полис» «Политические исследования». – Материалы круглого стола. «Господин кризис, как вас теперь называть?» – Март 2009. – Режим доступа до журнала: <http://www.politstudies.ru/fulltext/2009/3/2.htm>.
24. Фесенко М. Консолідація учасників міжнародної системи в подоланні кризи світоуправління / М. Фесенко [Электронный ресурс] // Зовнішні справи. – 05. 03. 2013. – Режим доступа до журнала: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/konsolidacija-uchasnikiv-mizhnarodnoji-sistemi-v-podolan>.
25. Маслов О. Ю. Новая глобальная архитектура и 6 отличительных признаков глобальной власти (Заметки по новейшей глобальной истории – часть 24) / О. Ю. Маслов. – [Электронный ресурс] / Независимое аналитическое обозрение. – 03. 09. 2009. – Режим доступа: <http://www.polit.nnov.ru/2009/09/03/globalpower24/>.

WORLD GOVERNING CRISIS AS A CAUSE AND A CONSEQUENCE OF THE GLOBAL SYSTEM CRISIS

Fesenko M. V.

PhD in Political Science, a senior fellow for transatlantic research State Institution Institute of World History of NAS of Ukraine.

Abstract. *The global financial and economic crisis are not an isolated phenomenon, but they are a part of many crises that develop into one another (worldgoverning, economic, environmental, demographic, security, energy, etc.), whose development was accelerated as a result of the collapse of the bipolar international system and increased globalization. Obviously, handling crisis development will be achieved, provided the acquisition of a new international system a balance that would correspond properly to the character of global transformations. From this perspective, changes in social development have made the problem of international political consolidation prerequisite regulation of human relations and political necessity for the sake of sustainable development of mankind.*

In the article the necessity of the following things is proved: the urgent need for a comprehensive study of the components of the global crisis of world governing and search mechanisms to overcome it due to consolidation of the international system; development of optimal management strategies capable to consolidate the social and political system today; research the main factors determining the modernization of nation-state institute under globalization; improving the process of handling the global system of international relations.

Global systemic crisis is not only financial («Bank») or economic («Mortgage», «food», «energy», etc.), but is primarily a crisis of the former world system and world order, and especially the neo-liberal model of globalization in the form in which it was formed by the end of XX century. Among the most important features of this model is the dominant role of the United States as the world's economic, political and military leader. Complete separation of the financial sector in the economy of production and the consequent availability of a huge amount of nonprovided financial assets, spread outwards institutions of liberal democracy without regard to whether there are necessary conditions for prerequisites and more. Global systemic crisis revealed the difficulty and, in many ways, the failure of these components of the former neo-liberal paradigm. At the same time, most states were not ready to review the former neoliberal course and now have no effective strategy to overcome the crisis.

Key words: *world governing, regulation, the global systemic crisis, financial crisis, UN institutions, international order, global management, USA, consolidation.*

Referances

1. Gilpin R. War and Change in International Politics / Robert G. Gilpin – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – 272 p.
2. Gilpin R. The Richness of the Tradition of Political Realism / Robert G. Gilpin // International Organisations. – 1984. – № 2 (38). – P. 288-304.
3. Temnikov D. Problemy mirovogo regulirovaniya v sovremennoj zarubezhnoj politologii [Elektronij resurs] / Denis Temnikov // Mezhdunarodnye processy. – Tom 11, № 3-4 (34-35). – Sentjabr'–dekabr' 2013. – Rezhim dostupu: <http://www.intertrends.ru/five/007.htm#note13>.
4. Keohane Robert. International Institutions : Two Approaches / Robert Keohane // International Studies Quarterly. – 1988. – December. – Vol. 32. – №. 4. – P. 379-396.
5. Grum Dzh. Rastushhee mnogoobrazie mezhdunarodnyh aktorov / Dzh. Grum // Mezhdunarodnye otnosheniya: sociologicheskie podhody. – M., 1998. – S. 222-239.
6. Young O. Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society // International Organization. – 1991. – Vol. 45. № 3. – P. 281-308.
7. Mearsheimer J. Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics // International Institutions and State Power : Essays in International Relations Theory / R. Keohane (ed.). Boulder, 1989. – P. 158-173.

8. Rosenau J. The Study of World Politics. Volume 1: theoretical and methodological challenges / J. Rosenau. – London – New York : Routledge, 2006. – 301 r.
9. Ikenberry G. After Victory. Institutions, Strategic Restrain, and Rebuilding of Order After Major Wars. – Princeton, 2001. – 320 p.
10. Nye J. Soft Power : The Means to Success in World Politics / J. Nye. – New York: Public Affairs, 2004. – 208 p.
11. Deklaracija tysjacheletija Organizaciji Ob#edinennyh Nacij: Rezolucija General'noj Assamblei OON № A/55/2 ot 8 sentjabrja 2000 goda [Elektronij resurs] / Oficijnij sajt OON. – Rezhim dostupu: www.un.org.
12. Warner P. Governance in Global Civil Society // Global Governance / O. Young (ed.). – Cambridge: MIT Press, 1997. – P. 65-84.
13. Rosenau J. N. Turbulence in World Politics. A Theory of Change and Continuity / J. N. Rosenau. – Princeton: Princeton. Uni. Press, 1990. – 490 p.
14. Ohmae K. The End of the Nation State : The Rise of Regional Economics / Kenichi Ohmae. – New York : Free Press, 1995. – 214 p.
15. Slaughter A. M. The Real New World Order / A. M. Slaughter // Foreign Affairs. September/October 1997. – P. 183-197.
16. Finkelstein L. What is Global Governance? / L. Finkelstein // Global Governance. – 1995. – Vol. 1. – P. 367-372.
17. Bull H. Society and Anarchy in International Relations / H. Bull // Diplomatic Investigations / Ed. by H. Butterfield, M. Wight. London : George Allen and Unwin, 1966. – P. 35-60.
18. Bek U. Chto takoe globalizacija? Oshibki globalizma – otvety na globalizaciju / Per. s nem. A. Grigor'eva, V. Sedel'nika; Obshh. red. i poslesl. A. Filippova – M.: Progress-Tradicija, 2001. – 304 s.
19. Giddens A. A Runaway World: How Globalization is Reshaping our Lives / Anthony Giddens. – New York : Routledge. – 128 p.
20. Lobanov N. Global'nyj jekonomicheskij krizis? Net – global'nyj sistemnyj krizis! [Elektronij resurs] / Nikolaj Lobanov Sajt N.Lobanova. – 20. 04. 2010. – Rezhim dostupu: <http://niklobanov.com/?p=1041>.
21. Tynjanova O. N. Nacional'nyj suverenitet i gosudarstvennye granicy v jepohu globalizacii [Elektronnij resurs] / O. N. Tynjanova // Vek globalizacii. – Vypusk № 1 (5)/2010. – Rezhim dostupu: <http://www.socionauki.ru/journal/articles/127590/>.
22. Pantin V. I. Krizis kak rubezh mirovogo razvitija [Elektronnij resurs] / V. I. Pantin // Zhurnal «Polis», «Politicheskie issledovanija». – Materialy kruglogo stola. «Gospodin krizis, kak vas teper' nazyvat'?» – Mart 2009. – Rezhim dostupu do zhurnalu: <http://www.politstudies.ru/fulltext/2009/3/2.htm>.
23. Chiharev I. A. Krizis miroupravlenija / I.A. Chiharev [Elektronnij resurs] // Zhurnal «Polis» «Politicheskie issledovanija». – Materialy kruglogo stola. «Gospodin krizis, kak vas teper' nazyvat'?» – Mart 2009. – Rezhim dostupu do zhurnalu: <http://www.politstudies.ru/fulltext/2009/3/2.htm>.
24. Fesenko M. Konsolidacija uchasnikiv mizhnarodnoj sistemi v podolanni krizi svitoupravlinnja / M. Fesenko [Elektronnij resurs] // Zovnishni spravi. – 05. 03. 2013. – Rezhim dostupu do zhurnalu: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/konsolidacija-uchasnikiv-mizhnarodnoj-sistemi-v-podolan/>.
25. Maslov O. Ju. Novaja global'naja arhitektura i 6 otlichitel'nyh priznakov global'noj vlasti (Zametki po navesjshej global'noj istorii - chast' 24) / O. Ju. Maslov. – [Elektronnyj resurs] / Nezavisimoe analiticheskoe obozrenie. – 03. 09. 2009. – Rezhim dostupu: <http://www.polit.nnov.ru/2009/09/03/globalpower24>.

КРИЗИС МИРОУСТРОЙСТВА КАК ПРИЧИНА И СЛЕДСТВИЕ ГЛОБАЛЬНОГО СИСТЕМНОГО КРИЗИСА

Фесенко М.В.

Кандидат политических наук, старший научный сотрудник отдела трансатлантических исследований Государственного учреждения «Института всемирной истории НАН Украины».

Аннотация. *Глобальный финансово-экономический кризис – не изолированное явление, а часть многочисленных кризисов, перерастающих один в другой (мирополитический, экономической, экологической, демографической, безопасности, энергоносителей и т. д.). Их развитие было ускорено в результате распада биполярной международной системы и усиления глобализационных процессов. Очевидно, что управляемость кризисным развитием будет достигнута при условии приобретения международной системой нового баланса, соответствующего характеру глобальных трансформаций. С этой*

точки зрения изменения в общественном развитии сделали проблему международно-политической консолидации необходимым условием регулирования общечеловеческих отношений и политической необходимостью ради устойчивого развития всего человечества.

Доказывается необходимость в комплексном исследовании составляющих глобального кризиса мироустройства и поиска механизмов его преодоления за счет консолидации участников международной системы; выработке оптимальных управленческих стратегий способных обеспечить консолидацию социально-политической системы современности; выяснении основных факторов модернизации института государства-нации в условиях глобализации; доказательстве целесообразности совершенствования процесса управляемости глобальной системы международных отношений.

Глобальный системный кризис не является только финансовым («банковским») или экономическим («ипотечным», «продовольственным», «энергетическим» и т. п.), а является, прежде всего кризисом бывшего мироустройства и мирового порядка, и прежде всего неолиберальной модели глобализации в том виде, как она сформировалась к концу XX в. К числу наиболее важных черт этой модели относятся доминирующая роль США как мирового экономического, политического и военного лидера, полное отделение в экономике финансовой сферы от производственной и связанное с этим наличие огромного количества ничем не обеспеченных финансовых активов, распространение вишьрь институтов либеральной демократии безотносительно того, существуют ли для них необходимые условия и предпосылки. Глобальный системный кризис выявил проблематичность и, во многом, несостоятельность этих составляющих прежней неолиберальной парадигмы. В то же время, большинство государств оказались не готовыми к пересмотру прежнего неолиберального курса и в настоящее время не имеют эффективной стратегии преодоления кризиса.

Ключевые слова: *мироуправление, регулирование, глобальный системный кризис, финансово-экономический кризис, ООН, институты, международный порядок, глобальное управление, США, консолидация.*